

Conclusion:

Clove and a Bunch of Cloves is one of the essential and exciting ornaments. In almost all Pashtun girls are related to this. This clove made a special place in Pashto Oral Literature. Every genre of Oral Pashto Literature reminds us of this natural beauty of clove and a bunch of cloves. Clove shows its importance when a girl makes and wears a bunch of cloves when she goes to the groom's house. As it has an essential place in all over the world. Some people use it as medicine and spice, but Pashtun girls use it as ornament and beauty. In some areas, when a girl gets merry, she should have to have two or three bunches of clove or should buy from the bazaar. AS in a poem, she says, "O my lover brings me some cloves, it is the custom I made a bunch of cloves as an ornament". It means that in some places, cloves keep by people as a custom. The black color and pleasant aroma show its importance. When a Pashtun girl gets merry, she makes a bunch of cloves for an ornament called 'Lawangeen' and puts it in a handkerchief with her make up tools. To sum up, a clove and a Bunch of Cloves is the great ornament of Pashtun girls. Always Pashtun girls use clove in their oral literature. In a poem, she says, "O my beloved if you cannot find it near here then go far away and bring me the plant of clove."

لنډيز:

لونگ او لونگين د عام ولس د سينگار توکو او گانو له ډلې څخه يو ډېر ارزښت ناک او په زړه پورې څيز دی. په ټولو پښتنو سيمو کې د پښتنو پېغلو او نجونو اړيکه په يو نه يو ډول له لونگ او لونگين سره تړلې ده. همدا لامل دی، چې په پښتو شفاهي ادب کې يې ځانله ځای پيدا کړی دی. د پښتو په ناليکلي يا ولسي ادب هر ژانر کې د لونگ او لونگين يادونه شوې. د لونگ ارزښت هغه وخت ډېر وي، چې نجونې وديري او د خپل خاوند کور ته د تللو څخه مخکې يې د لونگو څخه په زړه پورې لونگين جوړ او په سينه تومبلی وي. که څه هم په نوره نړۍ کې هم لونگ د ارزښت وړ دي، ځينې يې د درملو لپاره، ځينې يې په عطر او ځينې يې بيا د مخ د ښکلا او غذايي مسالو کې ورگډوي او گټه ترې اخلي، خو پښتنې نجونې يې يوازې د سينگار او ښکلا تر حده کاروي. ځينو سيمو کې چې کله نجلۍ وديري، نو هرو مرو به له ځانه سره د لونگو دوه يا درې وړې کڅورې وړي. يعنې په ځينو سيمو کې د لونگو ساتل او جوړول د يو دود په توگه کارول کېږي، د لونگ ارزښت د هغې له تور رنگ او خوږ بویي څخه ډېر ښه معلومېږي، پښتنې نجونې چې کله وديري مخکې له مخکې د خپل ځان لپاره د لونگو يو اميل حې له ننگين وده وبل، کېږي جوړوي او د خپلو سينگارو کې سره يې په به د ساتل يې ايردي، خو ترې خراب نه شي، نو ويا، شې، چې ننگ او لونگين څه هم پښتو ژبو د پښتو ادب يو لوړ ارزښت لري، همدا لونگ يې په بار بار په شفاهي ادب کې ياد کړي دي. رنگ او لونگين د پښتو شفاهي ادب په سر رار کې ياد شوي او پېغلي يې تل د تناره پر سر او د گودر پر غاړه يادوي.

سريزه:

پښتو ژبه يوه بډايه او غني ولسي پانگه لري، چې د نړۍ نورې ژبې ورسره سيالي نه شي کولی، پوهان په دې اند دي، چې که يو خوا پښتو ولسي ادب غني دی، خو بلخوا د پېړيو په اوږدو کې يې ځينې برخې له منځه تللي دي، همدا ولسي ادب دی، چې د پښتنو ځينې ارزښتونه يې ساتلي دي، چې يو هم په دې ارزښتونو کې لونگ او لونگين دی. که تاسو د پښتو ولسي ادب خاصې او عامې سندرې ولټوی په هر ژانر کې به تاسو ته د لونگ د بوټي، لونگ او لونگين انځورونه مخ ته راشي. پښتو شفاهي ادب دومره غني او بډايه دی، چې د پښتنو پېغلو د ارمانونو هنداره گرځېدلې ده. کومه خبره، چې پښتنه پېغله په خوله نشي راوړی، هغه خبره يې په لنډۍ، سروکي او يا نورو ولسي ژانرو کې بيان کړي ده. لکه په يوه لنډۍ کې وايي چې:

لاس به دې وترم په زلفو

په لونگين به دې وهم چې مړ دې کړمه

پورته خبره که په ښکاره یوه پښتنه پیغله وکړي، نو په ټولنه کې به له سختو ناخوالو سره مخ شي، خو همدا ولسي ادب دی، چې د پیغلي د خولي خبره یې زغملې او په ټولنه یې منلې ده. د لونگو کارونه په مختلفو هېوادونو کې توپیر لري، ځینې یې د دواگانو لپاره، ځینې یې د مخ د کریمونو لپاره، ځینې یې د خوراکونو د خوند جوړولو لپاره، ځینې یې د عطرونو په جوړولو کې او ځینې یې د جنسي قوې د پیاوړي کولو لپاره د کارولو غوښتنه کوي، خو پښتنه ټولنه یې بیا په دې نورو خبرو پسې نه ګرځي او یوازې یې په دې پېژني، چې لونگ او لونګین د نجونو سینګار دی او کوبښن کوي، چې ښکلی او په زړه پورې لونګین، چې ډېر لرونه او ښکلی بوی ولري جوړ کړي. په دې څېړنه کې کوبښن شوی، چې د پښتو هغه شفاهي ژانرونه، چې په هغې کې د لونگ او لونګین یادونه شوې راټول او وړاندې شي. د لونگ او لونګین ارزښت په ولسي ادب کې روښانه او په زړه پورې دی او بله دا، چې په دې څېړنه کې کوبښن شوی دی، چې لوستونکو ته د لونگ او لونګین ارزښت او ولسي ادبي ژانرونو کې یې د یادونې په اړه معلومات ورکړل شي.

کاریدونکي ويي: لونگ، لونګین، د لونگ بوټی، جانان، بوی.

فولکلور:

فولکلور، چې له انګلیسي ژبې څخه اخیستل شوی کلمه ده، په لغت کې فولک خلکو ته او لور د پوهې په معنی سره راغلي ده. د خلکو څخه مراد ولسي خلک دي یا فولکلور د هغو ولسي خلکو پوهه ده، چې تر ډېره یې سواد نه وي. (۵ – ۱۵)

دا، چې زموږ موضوع په پښتو شفاهي یا فولکوریک ادب کې د لونگ او لونګین ارزښت دی، نو دلته په همدې تعریف بسنه کوو، ځکه چې د فولکلور بحث ډېر لوی دی. پښتو شفاهي ادبیات هغه ادبیات دي، چې سینه په سینه، خوله په خوله له یوه نسله بل نسل ته رارسیدلي دي، چې په دې شفاهي ادبیاتو کې لنډې، بګټې، غاړې، پیراکې، سروکي، چاربیټي، کسرونه، مقام او نور ډېر اړخونه په خپله غیر کې رانغاړي، خو دلته په ځینو برخو، چې د لونگ او لونګین یادونه شوې ده په دې موضوع کې خاص هماغه برخې تر بحث لاندې نیول شوي دي او هغه نثري برخې یې زموږ د بحث موضوع نه ده.

لونگ:

لونگ هغه دانه ده، چې تور یا قهوه یي رنگ لري په پښتو ژبه کې ورته لونگ، عربي ژبه کې ورته القرنفل، دري ژبه کې ورته میخک، په اردو یا هندي پنجابي ژبه کې هم ورته لونگ، په انګلیسي ژبه کې ورته clove، په ترکي ژبه کې ورته کارانفیل ویل کېږي. لونگ په اومه یا خام حالت کې تر ډېره شنه او سره ښکاري. دا بوټی تر ډېره په انډونیزیا او مالیزیا کې شهرت لري او ډېر پخوا ترې کار اخیستل کېده. ویل کېږي، چې په دې هېوادونو کې خلک د لونگو سګرټ هم څکوي. لونگ داسې یو بوټی دی، چې اوږی ژمی تازه او شین وي او د خزان اثر پرې نه وي. لکه رحمن بابا چې وايي:

لکه ونه مستقیم په خپل مکان یم
که خزان راباندې راشي که بهار

لونگ هم همداسې یو بوټی یا ونه ده. د لونگو ونه تر ۱۲ مترو لوړ قد لري، پانې یې لویې او گلونه یې د انګورو د خوشي په شکل وي. دا گل غوټی په لومړي سره کې سپینه، بیا ورو ورو شنه او ورپسې تیز سور رنگ خپلوي. د دې په سر کې څلور وړې پانې وي، چې بندې او د یو غونډاري په شکل ښکاري. غوټی یې چې کله یو نیم یا دوه سانتي متره اوږده شي، نو بیا ځان خلاصوي. د نړۍ تر ټولو زاړه لونگ په سوریه کې په یو لوبښي کې وموندل شول چې له ۱۷۲۱ ق م نه راپاتې وو. ښايي هغه وخت دا لونگ د ترکي د لاري عرب تجارانو د هند او یا نورو جزیرو نه وړي وي، همدارنګه د انډونیزیا د مالوکو جزیري کې د لونگو درې او څلور سوه کاله پخوانی ونې اوس هم شته په اولسمې میلادي پېړۍ کې د هالینډ (ډیچ) بحري تجارانو ورباندې خپته واچوله. بل چا دا د مالکو نه بهر نشو وړلی او که ځایي اوسیدونکو په پټه دا کار وکړو نو وژل به یې. په ۱۷۷۰ م یو فرانسوي د هغې ونې نه د لونگ غلا کول پیل کړل او ډېر وخت یې دا کار وکړ لومړی یې فرانسوي او بیا یې زنجبار ته یوړل، هلته یې وکړل چې بیا ټولې نړۍ ته ورسېدل. لونگ په خوارو کې د خوشبویي نه علاوه د چین او هند په دودیزه داروګانو کې هم کارول کېږي. د لونگو نه تیل، عطر، د غاښ د درد، د خپټې د ګرمولو او د تبي د کمولو لپاره کار اخیستل کېږي. د لونگو پوډر د مېړیو د وژولو او د میاشو د شړلو لپاره هم کارول کېږي. (۳)

د اسیایه سویلي هېوادونو کې تر ډېره د لونگ څخه د مسالحي لپاره کار اخلي. د لونگ بوټی، چې ډېر د ارزښت وړ دی. لونگ که له رنگ تور دی، خو بوی یې بیا د هر چا په ذهن او زړه کې ځای لري. لونگ ډېر ښه بوی لري، چې ترې په زیاتره په خوړو، چایو، عطرونو او د زینت او ښکلا لپاره کارول کېږي. د افغانستان په سویلي ولایاتو لکه خوست، پکتیا او

پکتیکا کې خلک د لونگ د بڼکلا او خوشبویي لپاره ترې گټه اخلي. په یادو ولایتونو کې یې پیغلې او ناوې د زینت لپاره کاروي. پیغلې او ناوې له لونگو څخه خوندي جوړوي، چې بیا یې پر کمیس تومبې. په خوست ولایت کې، چې کله ناوې د خاوند کور ته ځي، نو د کلي یوه بڼځه ترې د سر نه د ناویټوب شنه او سره ځادرونه لري کوي او بیا هغې بڼځې ته د دود په توگه دوه وړې کڅورې لونگ د ډالۍ په توگه ورکوي. (۸)

په ختیځو ولایاتو کې په ځانگړي ډول په ننگرهار، کنړ او نورستان ولایتونو کې پخوا لونگ د گانې په ډول کاریدل. کله چې به یوه پیغله واده کېدله مخکې له واده به نجونو ورته د لونگو خوندي جوړل، چې د لونگین په نامه به یادیدل. یاد لونگین بیا د گېډۍ په ډول د ناوې په ټټر د نورو نجونو لخوا تومبل کېدل.

د لونگو د کارولو گټې:

د لونگو د گټو په اړه که بحث وشي کیدای شي پوره کتاب پرې ولیکل شي، خو دلته یې په لنډه توگه په ځینو گټو لنډ بحث کوو. د لونگو گلان د ډېرو بڼیگنو لرونکي دي. په خوندورو خوړو کې ترې کار اخیستل کېږي او همدارنگه د صحت لپاره هم گټور دي. د لونگو د استعمال گټې په لاندې ډول دي:

- ۱: لونگ د خارېش او شري په درملنه کې کار اخیستل کېږي.
  - ۲: میرمنې یې د غذا د خوندور کولو لپاره کاروي.
  - ۳: حکیمان یې د غاښ د درد لپاره په دوا کې کاروي.
  - ۴: د مخ د بڼکلا په کریمونو کې ترې گټه اخیستل کېږي.
  - ۵: که په خوراک او په ځانگړي ډول په وریجو کې وکارول شي د ویبستانو په ساتنه کې مهمه ونډه لري.
  - ۶: د جلدي امراضو لپاره په دوا کې کارول کېږي.
  - ۷: نجونې یې د سنیگار او بڼکلا لپاره کاروي.
  - ۸: په ځینو سیمو کې د دود په ډول کارول کېږي.
  - ۹: د شکرې ناروغې د مخنیوي لپاره گټور دي.
- او داسې نورې بېشماره گټې لري، خو دا چې زمونږ موضوع د ادب تر دایرې ده، نو دلته د لونگ په همدومره گټو بسنه کوو. (۹)

لونگین:

لونگین له لونگو څخه جوړه شوې هغه گېډۍ ده، چې پیغلې نجونې، کوژده شوې او نوې واده شوې بڼځې یې د سینگار په بڼه جوړوي او بیا یې د بڼکلا او زینت لپاره په سینه خوړندوي. لونگین تقریباً په ټولو پښتنو سیمو کې نجونې د گانې او سینگار په توگه کاروي. نجونې چې کله غواړي لونگین جوړ کړي له ډېرو مشورو او خبرو ورسته د بڼکلي تورنگ او بڼه بوی لونگ له پساړي څخه اخلي او د اخیستو پر وخت دومره ټینگار کوي، چې دوکاندار خراب یا بې کاره لونگ ورنکړي. په ځینو سیمو کې، چې کله نجلۍ کوژده شي، نو د کلي نورې نجونې ورته د رنگ رنگ لونگین جوړولو مشورې ورکوي او سره له مخې یې دي ته هڅوي، چې تر واده پورې یو خاص او په زړه پورې لونگین آماده کړي. کله کله، خو نجونې مخکې له مخکې خپل کوژدن ته د لونگو راوړلو فرمایش ورکوي او ورته وایي، چې:

جانانه یو خورد لونگ راوړه

د کلي دود دی لونگین ترې جوړومه

لونگین په کلیوالي سیمو کې د ډېر ارزښت وړوي او د گانو په شکل هم ترې گټه اخلي. که د کومې نجلۍ لونگین نه وي او هر څومره ډېر سره ولري، خو بیا هم خلکو ته نیمگړې بڼکاري. نجونې بیا لونگ په ډېر قدر ساتي او نه غواړي چې ترې خراب شي، څومره چې لونگ د بڼه بوی لرونکي وي په هماغه اندازه یې لونگین هم په زړه پورې وي. لونگین د پښتنو پیغلو د سینگار او گانې لپاره ډېر د قدر وړ وي.

د لونگین د جوړولو طریقه:

مخکې مو هم یادونه وکړه، چې پښتنې پیغلې، چې کله کوژده یا واده کوي، نو مخکې له مخکې دي ته امادگي نیسي، چې کوم ډول لونگین به جوړوي او له ډېرو سلا مشورو ورسته د لونگو د اخیستلو لپاره ځان آماده کوي. لومړی، خو نجونې کوښښ کوي، چې بڼکلي رنگ او د بڼکلي بوی والا لونگ اخلي، کله چې یې لونگ اخیستل د هغې لپاره خاص او ځانگړی تار وي، چې ځینې خلک ورته (ایسټرچ) تار هم وایي. یاد تار چې مختلف رنگونه لکه (سره، شنه، زېر، گلابي، سرچي، نرگسي...) او نور رنگونه لري، چې زیاتره د همدې لونگین لپاره کارول کېږي، تر لاسه کوي. کله چې نجونې لونگین جوړوي، یوه یا دوه شپې مخکې یې لونگ د غوا یا اوزې په شیدو کې چې اوبه په کې نه وي

گډې شوي، لمډوي او په هماغه شيدو کې يې پريږدي او که د چا وس شيډو ته نه کېږي، نو بيا لونگ د دوه شپو لپاره په پاکو اوبو کې لمډوي.

دا کار د دې لپاره کېږي، چې لونگ نرم او خوشبويه شي او بوی يې تر ډېره وخته پاتې شي. کله چې لونگ نرم او لامده شول، نو بيا هماغه د (ايسټريچ) او سوند تار را اخلي لومړی لونگ د سوند په تار کې يو يو دانه اچوي، ځينې نجونې چې غواړي لونگ يې بنسکلی بنسکاره شي بيا په تار کې يو دانه لونگ او يوه مری ورزياتوي، چې له دې سره يې بنسکلا زياتيږي، ځينې نجونې لس لږه او ځينې اته او کله کله زيات لږونه جوړوي، د لا ډېرې بنسکلا لپاره په کې ځينې وخت له شيشو هم کار اخلي. کله چې لږونه آماده شول، نو بيا ورته له رنگ رنگ تارونو چې پورته ورته اشاره شوي، ځونډي جوړوي او د هر لږ اخر يې يو يو ځونډی ورزياتوي، چې دې سره د لونگ بنسکلا يو په دوه کېږي. د لونگ جوړولو په وخت کې ډېرې نجونې سره راټولې شي شين چای، پلي او گوره ورسره پرته وي، ځينې نجونې د خپل بخت او تخت کېسې کوي او ځينې له ځانه سره لنډی او سروکي زمزمه کوي. ځينې خو يې لا اند په خيالونو کې يو لور محل جوړي او په فکرونو او سوچونو کې تللي وي.

کله چې لونگ تيار شي، نو بيا يې په يو بنسکلي رنگين دسمال کې تاو او د نجلۍ هغه بکس چې دمور يا خسرگنی لخوا ورته راوړل شوی وي، د نورو سينگار توکو سره يوځای کړي او بيا د دې انتظار کوي، چې د واده ورځ يې رانږدې شي او له همدې بنسکلي او په زړه پورې گانې څخه د سينگار لپاره گټه پورته کړي. د لونگ جوړولو طريقه په هر ځای کې خپل دود او دستور لري، خو تقريباً په ټولو پښتنو سيمو کې دا يو رواج دی.

لونگين چې پېغلي يې د گانې په بڼه هم کاروي هم د ارزښت وړ بلل کېږي او اند چې ځينې وخت يې ميانان د لونگين ارزښت تر ځان هم لوړ بولي او لونگين سره يو ډول پټه دښمني کوي لکه چې وايي:

څومره خوشبخته لونگين دی
د مستو پېغلو په ټټر وهي ټالونه

کله کله لونگين ته دومره ارزښت ورکول کېږي، چې د اورۍ (د گانې يو ډول دی) سره په جنگ شي او د گيلې په ژبه داسې وايي:

تور لونگين په ژرا راغی
ما ته اورۍ پر سينه ځای نه راکوينه

کله چې نجونې د خپل معشوق د ديدن موقع پيدا کړي، نو بيا ورته په ناز او غوسه داسې اختارونه ورکوي، چې ته به وايي معشوق يې مظلوم او معشوقه يې ظالمه ده لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

لاس به دې وټرم په زلفو
په لونگين به دې وهم چې مړ دې کر مه (۲ : ۲۱)

کله، چې دوه ميانان سره يوځای شي، نو بيا خپل معشوق ته وايي، چې ډېر مه رانږدې کېږه هڅې نه چې سبا درنه د لونگين بوی ځي او په خلکو کې رسوا شي لکه په لاندې لنډۍ کې چې ورته اشاره شوې ده.

ټينگه مې مه نيسه په غېږ کې
سبا به بوی د لونگين در څخه ځينه

کله، خو نجونې په لنډيو کې دومره باريکبينه او نازک خياله شي، چې خپل معشوق ته وايي، چې د لونگين په لږ پورتي او هلته بيا د چارگل سيلونه وکړي لکه په لاندې لنډۍ کې چې ورته اشاره شوې ده.

د لونگين په لږ راخيژه
په اورۍ شپه کړه د چارگل وکړه سيلونه

کله داسې هم کېږي، چې تور لونگين خپل خاوند ته ژاري او په سلگو سلگو کې ورته وايي، چې ستا د سينې روپی ما ته په سينه ځای نه راکوي او خپله خبره داسې کوي:

تور لونگين په ژرا راغی
ما له روپۍ په سينه ځای نه راکوينه (۱۱)

کله خو داسې هم کېږي، چې د وطن حالات انسان مجبور کړي، چې له وطنه لاړ شي، نو بيا ويناوال د خپل زړه درد په لنډۍ کې داسې بيانوي:

له مانه پاتې شوې وطنه
که چينارونه دې لونگ شي څه به يې کر مه (۱ : ۲۷)

هلکان کله ځان د لونگ د رنگ سره دومره نږدې او مغروره وښايي، چې د کلي د نجونو د مرگ خبره کوي او د خپل غرور انداز په لنډۍ کې داسې وايي:

يو غنم رنگ يم بل لونگ يم

خکه د کلي جينکی راپسي مړينه (۱ : ۸۳)

لونگين په اړه نورې ډېر لنډې شته، خو دلته په همدې بسنه کوو. لونگين د گانې په بڼه هم کارول کېږي، کله چې نجونې د خپلې کوژدنې يا واده لپاره گانې او سينگار توکي اخلي، نو لونگين به ورسره خامخا اخلي. هغه نجونې چې په گانې کې لونگين نه وي، يو ډول بې سينگار بڼکاري او په ځان کې د کوم شي د کمې احساس کوي. او چې ځان سينگاروي، نو د سينگار پر وخت په سروکو کې د لونگين يادونه اړينه بولي او داسې يې يادوي:
يو پلو مې يار لونگين مې په دا بل پلو
ای وړوکیه دې پلو راوړه

پښتو لنډيو کې د لونگ او لونگين ياد:

لنډی (تپه ، مسره)

لنډی د پښتو گړني يا شفاهي ادب نامتو او مهم ډول دی، لنډی ته ځينې وخت، تپه او مسره هم ويل کېږي. لنډی يوازې يو بيت وي، چې لومړی مسره يې (۹) څپې او دويمه مسره يې (۱۳) څپې وي. لنډی په همدې ورکي شکل کې ډېرې لويې کېسې او موضوعات ځای کولی شي. په نورو ژبو کې نه ليدل کېږي او يوازې د پښتو ژبې يا پښتنو حق دی پرې. (۷ : ۳۶).

د لنډی په اړه هم ډېر زيات معلومات شته، دلته مو لنډه يادونه ځکه وکړه، چې زموږ د موضوع برخه ده، څو لوستونکي وکولی شي، چې د لنډی په اړه هم لنډ معلومات تر لاسه کړي.
لونگ، چې يو طبعي بوټی دی او د نوم په اخیستلو سره يې په ذهن کې يوه وړمه او خوشبويي انځور يږي. له ډېرې لرغونې زمانې څخه په نړی او په ځانگړي ډول په افغانستان کې د استعمال وړی دی. د لونگ د نوم په اوریدو سره په ذهن کې بلها خبرې گرځي، څوک يې د صحت لپاره د کارونې په اړه خبرې کوي او څوک يې د غذاگانو د خوندور کولو لپاره، خو پښتني پېغلې يې بيا نه د صحت له گټې خبرې او نه يې د غذا په کارولو کې فکر کوي، خو چې کله يې په کور کې کومه خوشحالي راشي يا يې د خپل ژوند ملگري د ټاکلو وخت راشي، نو بيا په دې فکر کې شي، څرنگه لونگ به اخلي او ځانله به ترې د څومره ځنډو لونگين جوړوي. همدا لامل دی، چې زياتره نجونې د لونگ بسکلا، بوی او ارزښت په فولکلوريکو لنډيو کې هم انځوروي، نو اوس به د موضوع په دې برخه کې په لنډيو کې د لونگو د ياد په اړه خبرې وکړو او و به گورو، چې نجونې څنگه او ولې لونگ زيات خوښوي او ډېره مېنه ورسره لري.
کله، چې د يوې پېغلې خاوند يا د مينې يار بازار ته ځي او يا نوې په کاروبار پيل کوي، نو بيا يې پېغلې په لنډيو کې داسې يادونه کوي:

اشنا مې نوی سوداگر دی

په سرباری کې به لونگ راته راوړينه

او يا کله چې په غرونو د وريځو لمن خوره شي او په اسمان کې د باران د راتگ انگازه وغږيږي، نو نجونې بيا په دې فکر کې وي، څنگه د لونگو درمندونه له بارانه وساتي څو ترې خراب نه شي لکه په لاندې لنډی کې چې وايي:

په لويو غرو د باران شور شو

کښته لامده شول د لونگو درمندونه

لونگ يوازې د نجونو نه بلکې د هلکانو د ذوق څېز هم دی، کله چې کوم هلک کوم باغ ته لار شي او له بڼوال سره مخ شي، نو له روغېر وروسته ورته د باغ تعريف شروع کړي او بيا په لنډی کې ورته داسې وايي:

د باغ دې هر بوټی لونگ دی

پرې لږېدلې دي د پيغلو پلونه

خو کله چې کومه نجلۍ د خپل معشوق سره ديدن کوي او هغې ته له نازه ډکو خبرو کې وايي، چې زه به داسې

درماته شم لکه د لونگو بوټی نو بيا ورته د خپل زړه راز داسې څرگندوي:

دا بند په بند به شم درماته

په بند ماتېږي د لاجي لونگو ونه

کومه ناوې، چې د خپل معشوق او خاوند د ډېر انتظار وروسته د راتلو خبر تر لاسه کړي، نو بيا ورته په ډېر ناز وايي، چې کله راتلې له مخکې احوال راکړه چې په پالنگ درته لونگ وشيندم لکه په لاندې لنډی کې چې وايي:

چې ته راځي ما به خبر کړي

چې پر پالنگ لاجي لونگ وغورومه

په پښتو ولسي ادبياتو کې دغه بوټی تر هر بل بوټي ډېر او په خوند ياد شوی او لرغونی ارزښت او تاريخ لري. په لنډيو او سندرو کې يې پېغلې په ودونو کې په سمبوليکه بڼه هم کاروي. معنی دا چې که کوم هلک يې سره ټاکلی وي په سندرو

کې يې لونگ بولي. لونگ د خپل ښه بوی او اصل له مخې په لنډيو کې داسې ستايل شوی، چې اند د هنریت له مخې د تشبهاټو څادر هم خلاصوي. لونگ په فولکلوريک ډول د ځينو لپاره د زړه سکون او حوساينې درد دی. دغه بوټي ته د سپيڅلتيا له مخې ځانگړی ارزښت ورکوي لکه لاندې لنډيو کې چې ويل کېږي.

له کوره اوځي لونگ واخله
لونگ دوا ده د زړه درد ارامونه

لونگ د نجونو لپاره د يو دود په توگه هم پاتې شوی او کله چې نجلۍ کوژده يا واده کېږي، نو له خپل خاوند څخه د لونگو غوښتنه داسې کوي:

ځينې پيغلي بيا لونگ ته دومره ارزښت ورکوي، چې د لالې سره يې يوزای په سينه ځای کوي او د اوسيدو اجازه ورکوي لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

په سينه يو لالی ځاېږي
زه لونگين او جانان دواړه ځايومه (۱۱)

همدارنگه د لونگو د کر اوکښت په اړه هم په لنډيو کې يادونه شوې او لکه چې معشوقه لونگ کړي، نو بيا يې د لو لپاره خپل معشوق راغواړي او خپله خبره ورته په لنډۍ کې داسې کوي:

لونگ کر مه لو به گد کړم
چې لو مي گد کړ ياره تا به راولمه
خو چې کله يې لالی مسافر شي او د لونگو کښت هم رسيدلی وي، نو بيا په انديښنه کې وي او خپل مسافر لالی ته داسې وايي:
دا ته چې لارې مسافر شوي
د شنو لونگو کښت به څوک ربيي مينه

کله کله بيا داسې هم کېږي، چې ځينې خلکو لونگ نه وي بوی کړی او يا يې نه وي ليدلي، نو بيا ورته په لنډۍ کې داسې وايي:

که چا لونگ ليدلي نه وي
پيغله دې بوی کړي د لونگو بوی ترې ځينه (۱۰)

په سروکو کې د لونگ او لونگين ذکر:

سروکي د پښتني فولکلور يو ځانگړی منظوم ډول دی، چې له لنډۍ سره د يو ځای ويلو په ترڅ کې پوره کېږي او څرنگه چې د لنډيو په سر کې راځي، نو ځکه ورته سروکي هم ويل کېږي. په ځينو سيمو کې سروکي ته نيمکی هم ويل کېږي. سروکي معمولا پښتني ميرمنې او پښتانه هنرمندان په هنري مجلسونو کې د هنري الاتو دکارونې پر وخت وايي. هغه لنډۍ چې سروکی بشپړوي، نيمکی ورته وايي. ځينې سروکي لنډ او ځينې بيا اوږده وي. (۷ - ۸۰).
لونگ او لونگين د ډېر ارزښت له مخې په سروکو کې هم ياديږي او له ياده يې نه اوباسي لکه په لاندې سروکي کې چې وايي:

که دلته نه وي په کنډو ورپسي اوږه
ما ته د لونگو بوټي راوږه

يا په لاندې سروکي کې چې د لونگين يادونه کوي:

يو پلو مي يار لونگين مي په دا بل پلو
ای وروکيه دي پلو راوږه

په بگتيو کې د لونگو ذکر: بگتۍ د خاصو ولسي سندرو په لړکې يو مهم ډول دی، چې ډېر وخت د پښتني سندر غاړو له خولې اوريدل کېږي. بگتۍ پښتني هنرمندان مجلسونو کې د چاربيتو، بدلو او داستانونو په منځ- منځ کې وايي، بگتۍ د مجلس ښه او تودښت لاپسې زياتوي او د خلکو پاملرنه ډېروي. (۷ - ۳۶).

مخکې مو هم يادونه وکړه، چې لونگ او لونگين په شفاهي ادبياتو کې د ډېر ارزښت او قدر وړ بوټی ياد شوی دی. که څه هم په نورو ملکونو کې د درملو او مصالحو لپاره زيات کارول کېږي، خو پښتنه ټولنه کې لونگ او لونگين د سينگار او گانې په ډول زيات ياد شوی لکه لاندې د بگتۍ يوه برخه راوړو:

د مازيگر اوبو له مسته په نخرو راځي
 شور يې د گونگرو راځي
 شا په ټوپونو ځي په دانگه
 دا د لاجي لونگو ځانگه
 ورته د فکر په ټال زانگه
 دا توري زلفي د سيني په انارو راځي
 شور يې د گونگور راځي

(۲۵۷ : ۴)

چاربيتو کي د لونگ او لونگين ذکر:

داهم دپښتو منظوم ادب يو داسي فلکلوريک ژانر دی چې اوږد او سندريزه جنبه لري د مضمون له پلوه هر اړخيزه مضامين ليردوي چار بيتي په اولسي ادب کي خورا مشهورې منظومې دي . دچاربيتې هر بند له څلورو مسرو څخه کم نه وي ، خو اوږده موضوع بيانول ددې فورم ځانگړنه ده چاربيته کيدای شي چې هر څو بنده ولري .د پښتو چاربيتو معلوم وخت ندی معلوم،خو لومړنی يې د شيخ تايمني په پټه خزانه کي يادونه شوی ده.(۷ : ۱۳۴).
 د موضوع په دې برخه کي به د چاربيتو هغه نموني يا برخي راوړو ،چې د لونگو يا لونگين يادونه په کي شوي وي لکه لاندې چې د چاربيتې يوه برخه راوړل شوي ده.
 دپښتنې پېغلي له خوا

ناسته يم د فکر په ټال زانگم چپرته يار گورم
 زه مسته ليلايم سترگي اچوم خريدارگورم
 × × ×

ناسته يم د فکر په ټال زه نېشه د بنگو يم
 تېرشو پېغلنوب راباندي ونه دلونگو يم
 يم په عطرو وتره گوبشه ناسته له بي ننگويم
 ځان له دمجنون په شان په صدق کي دلدار گورم

همدارنگه په چاربيتو کي هم د لونگ ذکر او يادونه شوي ده په شفاهي ادب کي ځکه دا بوټي زيات ياد شوي،چې پخوا د سينگار توکي ډېر زيات نه و او همدا لونگ وو،چې د خلکو پام يې ځانله اړولو،خو اوس يې هم قدر کم شوی ندی او په زياتره کليوالي سيمو کي يې لا د پخوا په شان قدر او ارزښت شته،چې سميزو شاعرانو په چاربيتو کي هم ياد کړی لکه په لاندې چاربيته کي يې چې گورو:

دوه بنديزه چاربيته
 په سپينه خوله کي دې نيشه ايښي د بنگو ده
 دا لباسي خندا دې ټوله د بي نگو ده
 بل خوشبويي دې په سینه کي د لونگو ده
 عاشقان وژني نن دې توره د قصابو ايښي
 اوبو له ځي په سر جوغه دې د نوابو ايښي

يا په دې لاندې ځنځيری چاربيته کي يې چې يادونه شوي ده:

ځنځيری چاربيته
 کله به راوړي دواړه لبي دې رنگين شيرين
 سپين دې جبين،زرين،مخ دې ځليري
 کله به راوړي دواړه لب،شات و ملهم صنم
 مه کړه ستم،هر دم،په غضب بنوري
 سري دې منگولي،همپش وري زرونه قلم،قلم
 اخلي قدم،په چم،سترگي دې توري
 په در دې پروت يم،هميش غوارم،ستا کرم،محکم
 لري کړه غم،الم که رب ته گوري

نن دې په غاړه باندې زانگي لونگين، رنگين
سپين دې جبين، زرین مخ دې ځلپري
ترپايه

(۷ : ۱۶۲)

همدارنگه ملا عبدالقادر، چې يو کليوالي شاعر دی هغې هم په خپله يوه مشهوره چاربيته کې د لونگين او لونگ يادونه داسې کړې ده.

د ملا عبدالقادر مشهوره چاربيته

تور لونگين دې د سپينې سره په جنگ و
دانه لاجي لونگ و گونگورو دې کاوه شور
تور لونگين دې د سپينې سره مدام
زنه دې سيب، لب دې حرير اووره گلغام
ودې ويشتم، چې رابنکاره شولې په بام
د خدای دپاره رحم وکه په ملنگو
دانه لاجي لونگ وو- گونگور دې کاوه شور
تر پايه
(۷ : ۱۷۲)

په پراکو کې د لونگ ذکر:

پراکي د افغانستان په سويلي او سويل ختيزو سيمو کې ويل کېږي. سر محقق زلمی هېواد مل په خپل کتاب (د پښتو ادبياتو تاريخ-لرغونې او منځنۍ دوره) کې د پراکو په اړه وايي: ((دا سندرې د پښتو د شفاهي ادبياتو يو ځانگړی ډول دی، هره سندره يې يوه څوارلس سيلابيزه مسرۍ لري، چې معمولاً د يوې بلې سندرې په پای کې په خاصه غاړه ويل کېږي او په ځانگړي ډول د استعمال مورد نه لري)). (۷ : ۶۰)
څېړنوال محمد عارف غروال په خپل اثر (غرنۍ سندرې) کې پراکي د ((لنډکۍ)) په نوم ياد کړي دي. (۶ : ۱۲۳).
د پښتو شفاهي ادب هغه غني پانگه ده، چې په خپله لمن کې د هر باغ او چمن گلان ځای کوي، په پراکو کې هم د لونگ ياد شته، ځينې ولسي شاعران يې په پراکو کې هم يادونه کوي لکه په لاندې پراکي کې چې گورو:

پراکي
جار خوله رانژدې که
ما لونگ ژولي دينه

پايښه:

لونگ او لونگين د پښتنو سيمو او په ځانگړي ډول د پښتنو نجونو د سنيگار هغه توک دی، چې د گانې په ډول يې د سنيگار او ښکلا لپاره کاروي. د لونگ هغه ارزښتناک او ښکلې بوټی دی، چې پښتنې نجونې يې په لنډيو کې او ولسي شاعران يې د ولسي ادب په ټولو ژانرونو کې يادوي او ان د ليکلو ادبياتو خاوندان هم ترې په کراره ندي نسات او په خپلو اشعارو کې يې د لونگ او لونگين يادونه کړې ده. په پښتنه ټولنه کې د لونگ او لونگين کارونه د يو دود په څېر ده. هغه نجونې چې وديري بايد په خپل سنيگار کې د ښکلو لونگو څخه ښکلې لونگين جوړ کړي. د لونگ او لونگين ذکر د پښتو ولسي ادب په هر ژانر کې ليدل کېږي، چې دلته په دې څېړنه کې د ځينو ژانرونو په راورلو سره ښودل شوي ده. لونگ په لنډيو، پارکو، بگتنيو، چاربيتو، سروکو او نورو ولسي ژانرونو کې ياد شوي دي. د لونگ په ارزښت تر هرې بلې ټولني پوښتنه ټولنه ډېره پوهيږي او دا ځکه چې دا يې د خپل دود او دستور يوه برخه گرځولي ده. د لونگين د جوړولو پر وخت د نجونو لخوا يوه وړه مېله هم جوړيږي، څو په خوشحالی سره دا دود ترسره کړي او د ناوې لپاره ښکلې لونگين آماده کړي، نو د دې څېړنې دپايښې په توگه ویلی شو، چې لونگ او لونگين په هره ټولنه کې خپل ځای لري، خو پښتنه ټولنه کې يې ارزښت دومره زيات دی، چې د خپل کلتور او دود جز يې گرځولی دی.

اخځليکونه

- ۱- بهاند، اصف، د لنډيو د ثبتولو ستونزې، افغتن جرمن آنلاين پورتال. ۲۰۱۸م.
- ۲- بينوا، عبدالروف، پښتو لنډۍ، د افغانستان د علومو اکاډيمي، پښتو ټولنه. ۱۳۶۷ ل.
- ۳- حلیم، صفیه، چاپیریال او روغتیا خپرونه. safiahaleem.com/p=3925، ۲۰۱۶م.
- ۴- رفیع، حبیب الله، د خلکو سندرې، د افغانستان د علومو اکاډمی د تاریخ او ادب ټولنه. ۱۳۴۹ ل.
- ۵- زغم، احمد شاه، فولکلور او فولکلوري ادبیات، د افغانستان ملي تحریک، فرهنگي خانگه. ۱۳۹۴ ل.
- ۶- غروال، محمد عارف، غرنۍ سندرې، د افغانستان د علومو اکاډيمي: کابل. ۱۳۶۰ ل.
- ۷- وفا، محمد داود، د فولکلور بیژندني لارښود، مومند خپرنډیویه ټولنه- جلال اباد. ۱۳۹۳ ل.
- ۸- <https://ps.wikipedia.org/wiki/>
- ۹- <https://www.rekhta.org/articles/dihati-boliyan-saadat-hasan-manto-articles-3?lang=ur>
- ۱۰- <https://www.youtube.com>
- ۱۱- Zawia.media2020\5\3
- ۱۱- <https://www.youtube.com>

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**